

Z výsledkov výskumu žiakov základných škôl

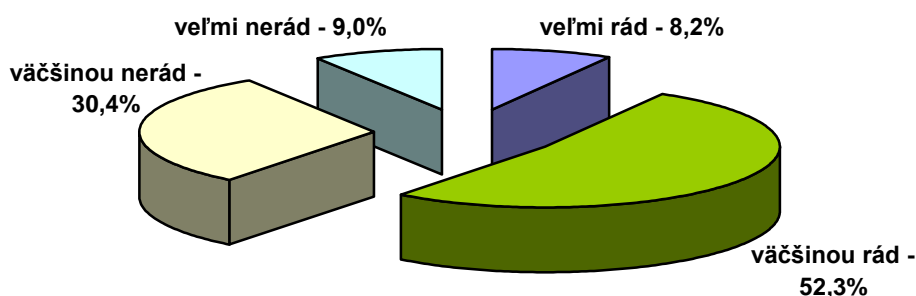
1. VZŤAH ŽIAKOV K SVOJEJ ŠKOLE

Škola a rodina predstavujú pre mladého človeka a jeho osobnostný vývoj najvýznamnejšie prostredie. Sú miestom, kde sa sociálne a individuálne formuje, kde si osvojuje základy pre ďalší život. Výsledky pozorovaní i každodenná skúsenosť potvrdzujú, že kvalita vzťahov medzi ľuďmi významne ovplyvňuje ich konanie, spoluprácu, prežívanie a celkové správanie. Uvedený poznatok o vplyve medziľudských vzťahov je všeobecný, platí aj v prostredí školy. Úroveň a hodnota vzťahu medzi učiteľom a žiakom podstatne určuje dosah, šírku a hĺbku učiteľovho výchovného a osobného pôsobenia na žiakov. Z druhej strany vzťah žiaka k učiteľom významnou mierou determinuje jeho vzťah k škole, spolužiakom, k plneniu si školských povinností a v celku utvára klímu triedy a školy.

Dochádzka do školy

Význam školy v živote jednotlivca i spoločnosti podčiarkuje aj to, že právo na vzdelanie je zakotvené v Ústave Slovenskej republiky. Škola si je vedomá tejto náročnej úlohy v príprave žiakov do budúceho profesionálneho a osobného života. Škola nie je len miestom získavania vedomostí, ale aj miestom, v ktorom sa žiak dobre a príjemne cíti, ktoré mu vytvára aj dobré citové zázemie pre jeho učebnú činnosť.¹

Graf 1 - Do školy chodím (ZŠ)

Z výberového súboru 1 263 respondentov približne každý druhý žiak základnej školy (52,3 %) chodí do školy prevažne rád. Necelej tretine (30,4 %) prekážajú rôzne dôvody a chodí väčšinou nerada. Čisté pozitívne a negatívne postoje sú vyrovnané: 8,2 % žiakov chodí do školy veľmi rado a 9,0 % veľmi nerado. Hoci u žiakov základných škôl prevažuje pozitívne vnímanie dochádzky do školy, za podrobnejšiu analýzu stoja príčiny negatívneho postoja u nezanedbateľnej skupiny žiakov.

Štatistický test potvrdil významné diferencie javu medzi **krajmi** SR. Zistilo sa, že do školy chodia **radi** najčastejšie žiaci z Trenčianskeho (65,9 %), Košického (63,6 %) a Nitrianskeho kraja (63,3 %). **Záporný** postoj (odpoveď väčšinou, alebo veľmi nerád) najčastejšie vyjadrovali žiaci z Trnavského kraja (50,0 %). Približne každý piaty oslovený žiak z Trnavského kraja chodí dokonca do školy veľmi nerád (20,5 %). Negatívne stanovisko k dochádzke do školy vo vysokom percente prezentovali aj žiaci z Banskobystrického (44,0 %) kraja.

¹ Petlák, E.: Klíma školy a klíma triedy. Iris, Bratislava 2006, s.10, ISBN80-89018-97-1

Tabuľka 1 – Odpovede žiakov ZŠ na otázku ako radi chodia do školy (v %)

Kraj	Do školy chodím:					
	veľmi rád (1)	väčšinou rád (2)	kladné spolu (1+2)	väčšinou nerád (3)	veľmi nerád (4)	záporné spolu (3+4)
Bratislavský	5,8	55,8	61,6	27,5	10,8	38,3
Trnavský	2,5	47,5	50,0	29,5	20,5	50,0
Trenčiansky	17,0	48,9	65,9	28,9	5,2	34,1
Nitriansky	3,3	60,0	63,3	30,7	6,0	36,7
Žilinský	3,9	57,5	61,4	32,4	6,1	38,5
Banskobystrický	13,7	42,3	56,0	35,7	8,3	44,0
Prešovský	10,6	50,5	61,1	28,2	10,6	38,8
Košický	7,5	56,1	63,6	29,5	6,9	36,4

V súbore žiakov základných škôl sa potvrdili štatisticky významné závislosti vo vzťahu **k pohlaviu, veku, prospechu respondentov a k zriaďovateľovi školy.**

Dievčatá výrazne častejšie ako chlapci uvádzali chuť chodiť do školy (68,3 % : 51,8 %). Každé desiate dievča chodí do školy veľmi rado (9,6 %), zatiaľ čo až 13,6 % chlapcov vyjadrilo veľkú nechúť chodiť do školy.

Veľká obľúbenosť školskej dochádzky (veľmi rád) u žiakov ZŠ klesá so zvyšovaním **veku** respondentov (10-roční 39,5 %, 11-roční 11,5 %, 12-roční 13,7 %, 13-roční 6,3 %, 14-roční 5,3 %, 15-roční 4,4 %, 16-roční 0,0 %) a komplementárne so zvyšovaním veku žiakov rastie nechúť chodiť do školy.

Dochádzka do školy je významnou mierou ovplyvnená aj **prospechom** žiakov. Hoci približne polovica oslovených žiakov s prospechom s vyznamenaním, prospel veľmi dobre a dobre uviedlo, že do školy chodia väčšinou radi (56,5 % : 52,9 % : 51,1 %), vidieť tu určitú klesajúcu tendenciu.

Z pohľadu podľa **zriaďovateľa** školy sa zistilo, že radšej chodia do školy žiaci cirkevných škôl ako štátnych (75,8 % : 59,8 %). Možno konštatovať, že približne každý piaty žiak základnej cirkevnej školy chodí do školy veľmi rád, v prípade štátnej školy je to len 7,6 %. Na druhej strane každý desiaty žiak zo štátnej základnej školy uviedol, že chodí do školy veľmi nerád (9,2 %), v cirkevnej škole takýto názor zastávalo 6,5 % opýtaných.

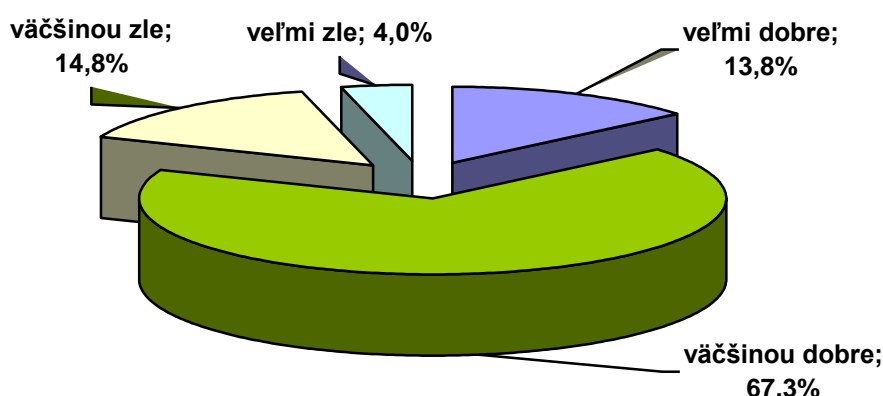
Klíma v škole

Klíma školy a klíma triedy sú významnou emocionálnym faktorom vzťahu žiakov k škole. Škola je nielen priestorom poskytujúcim žiakom nové vedomosti, ale aj miestom, v ktorom sa žiaci cítia bezpečne, rozvíjajú kognitívnu a emocionálnu stránku svojej osobnosti.

Väčšina oslovených žiakov základných škôl vyjadrila pozitívne pocity v prostredí školy. Približne 68 % uviedlo, že sa v škole cíti väčšinou dobre a 13,8 % dokonca veľmi dobre. Negatívny postoj vyjadrilo 14,8 % žiakov, ktorí sa v škole cítia väčšinou zle a 4,0 % sa priznali, že sa v škole cítia veľmi zle.

Rozdiely v súbore žiakov základných škôl ukázali, že v škole sa výrazne lepšie cítia **dievčatá** ako chlapci (87,3 % : 74,1 %), ktoré až v 15,6 % priznávali veľmi dobré pocity. Na druhej strane každý štvrtý oslovený chlapec, sa v škole cíti väčšinou zle alebo veľmi zle. U dievčat takýto názor zastávalo 12,7 % opýtaných. Zároveň 6 % chlapcov a 2,3 % dievčat sa v škole cítia veľmi zle.

Graf 2 - Školská klíma (ZŠ)

Určité špecifiká sa potvrdili aj vo vzťahu k **veku** respondentov a k školskému **prospechu**. So zhoršovaním **prospechu** klesali kladné pocity a narastali záporné. Až 86,2 % žiakov s vyznamenaním sa v škole cíti dobre. Dobre sa v škole cíti aj 84,3 % žiakov s veľmi dobrým prospechom a 78,0 % s výsledkom prospel. Prospech a klíma v triede/škole sú tak spojitý nádoby, ktoré sa navzájom ovplyvňujú.

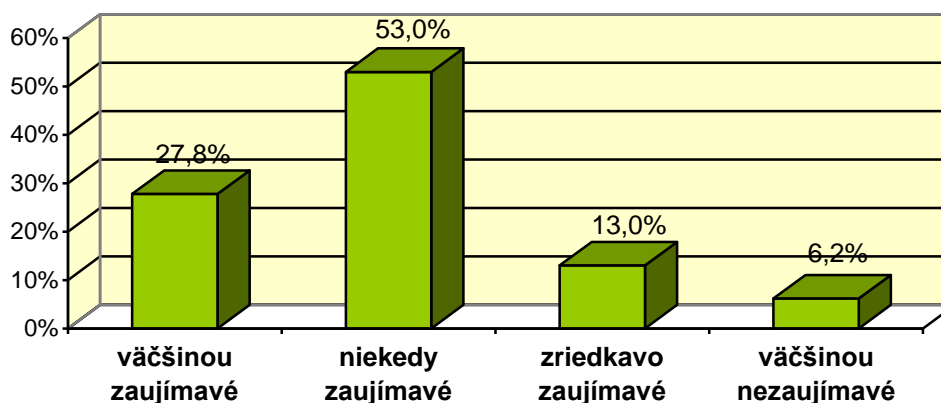
Štatistická závislosť sa prejavila aj vo vzťahu k **zriaďovateľovi** školy. Pozitívne pocity v škole o niečo výraznejšie pociťujú žiaci cirkevných ako štátnych škôl (87,1 % : 80,8 %).

Je teda zrejmé, že **kladné pocity pri dochádzke do školy sú významnou mierou ovplyvnené dobrou klímou v škole**. Žiaci, ktorí sa v škole dobre cítia, majú dobré vzťahy so spolužiakmi i učiteľmi, chodia do školy radi, zatiaľ čo žiaci pociťujúci v škole zlú atmosféru navštevujú školu väčšinou neradi alebo veľmi neradi.

2. VÝCHOVNO - VZDELÁVACÍ PROCES A UČENIE SA ŽIAKOV

Výchovno-vzdelávací proces, ktorý sa realizuje v školskom prostredí je determinovaný tromi navzájom spojenými zložkami, ktoré tvoria **učiteľ, žiak a obsah učiva**. Z výsledkov výskumu vyplýva, že obsah učiva väčšinou zaujíma 27,8 % žiakov základných škôl, pričom vyše polovica respondentov priznala, že učivo je zaujímavé len niekedy. Zriedkavo zaujme obsah učiva 13,0 % žiakov a 6,2 % opýtaných hodnotilo obsah učiva ako väčšinou nezaujímavý.

Graf 3 - Hodnotenie učiva (ZŠ)

Záujem žiakov základných škôl o učivo je v jednotlivých krajoch rovnaký. Rozdiely medzi kraji neboli na zvolenej úrovni $p=0,05$ štatisticky významné.

Tabuľka 2 – Záujem žiakov základných škôl o učivo (v %)

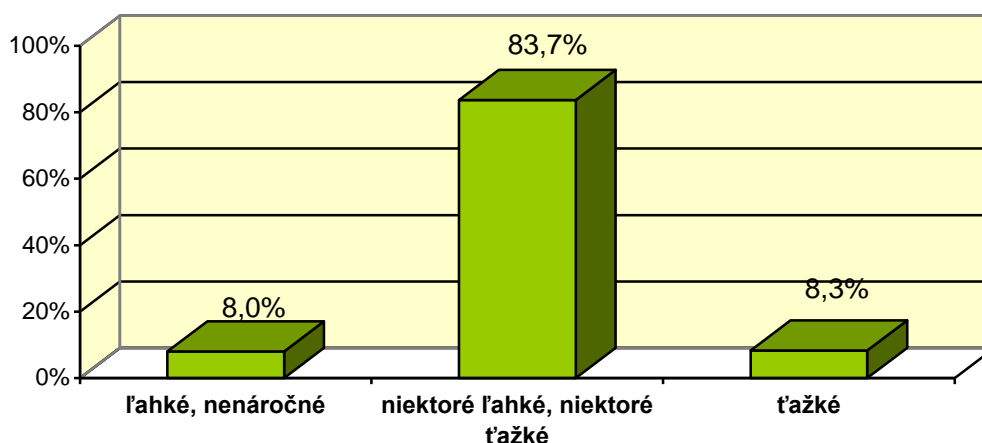
Kraj	To, čo sa učíme, ma zaujíma:		
	väčšinou	niekedy	zriedka
Bratislavský	31,7	52,5	15,8
Trnavský	18,9	56,6	24,5
Trenčiansky	34,1	45,2	20,7
Nitriansky	30,0	52,0	18,0
Žilinský	30,7	52,5	16,8
Banskobystrický	26,2	51,8	22,0
Prešovský	27,8	52,8	19,4
Košický	23,1	60,1	16,8

Na základe výsledkov výskumu môžeme konštatovať, že u žiakov základných škôl s ich stúpajúcim vekom klesá záujem o obsah učiva, pričom za najkritickejší sme označili vek 12 až 15 rokov.

V škole sa cítia veľmi dobre najmä žiaci, ktorí zároveň prejavili aj veľký záujem o učivo, ktoré na vyučovacích hodinách preberali. Zaujímavé je zistenie, že v škole sa väčšinou zle cítia najmä respondenti, ktorí zároveň priznali, že učivo ich zaujímal len zriedkavo. V skupine žiakov základných škôl, ktorí sa v škole cítia veľmi zle prevládajú najmä opýtaní, ktorých učivo väčšinou nezaujímal. Z uvedeného je zrejmé, že **žiaci, ktorí sa v škole cítia zle, prejavujú zároveň malý záujem o preberané učivo**, pričom môžeme predpokladať, že tento nezáujem je podmienený hlavne nízkou mierou akceptácie týchto žiakov u spolužiakov, ale i učiteľov.

Jednou z dôležitých podmienok úspešného vzdelávacieho procesu by malo byť prispôbenie obsahu učiva veku žiakov, ich chápaniu a tempu prijímania nových poznatkov. Obsah učiva za ľahký a nenáročný označilo len 8,0 % žiakov základných škôl, pričom až 83,7 % opýtaných považovalo určitú časť učiva za ľahkú a časť učiva hodnotili ako ťažkú. Približne 8,3 % opýtaných jednoznačne hodnotilo učivo základnej školy ako ťažké.

Graf 4 - Náročnosť učiva z pohľadu žiakov ZŠ

Zistenia podporujú tvrdenie, že *negatívne pocity v školskom prostredí nie sú zväčša zapríčinené nevládaním učiva, ale problémami vo vytváraní vzťahov týchto detí, či už s dospelými alebo s rovesníkmi.*

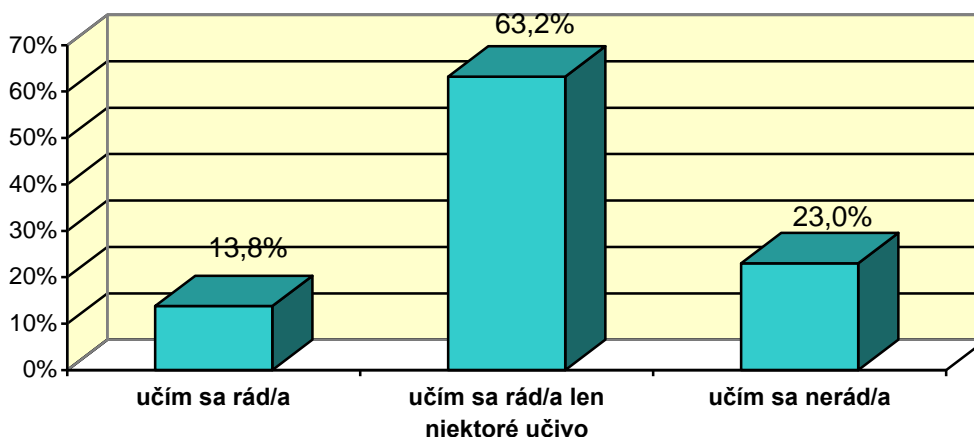
Vo vyučovacom procese sa spolu s kognitívnymi dimenziami rozvíjajú aj dimenzie motivačné. Kognitívne dimenzie predstavujú vzťah žiakov k okolitému svetu, k predmetom a javom ktoré žiaci pozorujú, analyzujú, zaoberajú sa nimi, porovnávajú ich a hľadajú medzi nimi určité vzájomné vzťahy, riešenia problémových situácií, pamätajú si určité fakty

a poučky a podobne. Druhým aspektom tohto vzťahu k svetu, k predmetom a javom sú aspekty dynamizujúce, usmerňujúce činnosť žiakov, čiže emocionálno-motivačné aspekty správania. Orientujú žiaka viac k jednému predmetu, energizujú jeho činnosť, udržiavajú ju na určitej výške a úrovni.

Z hľadiska práce učiteľa to znamená, že sa jeho pôsobenie neobmedzuje len na riadenie poznávacej činnosti žiakov, ale zároveň na nich pôsobí i celý systém vzťahov, ktoré sa týkajú motivačnej sféry.

Zo súboru žiakov základných škôl len 13,8 % opýtaných uvádzalo, že sa učia radi, pričom 63,2 % žiakov priznalo, že sa učia radi len niektoré učivo. Až 23,0 % opýtaných jednoznačne uviedlo, že sa učia neradi.

Graf 5 - Vzťah žiakov ZŠ k učeniu

Zaujímavé je zistenie ako veľmi sa **vekom** vytráca u detí pozitívny vzťah k učeniu. Zatiaľ čo 10-ročných žiakov až 44,7 % opýtaných priznalo, že sa učia radi, v skupine opýtaných, ktorí majú 12 rokov rovnako odpovedala len jedna pätina a u respondentov, ktorí majú 15 rokov sa takto vyjadrilo len 5,9 % detí. Príčinou môže byť skutočnosť, že vo vyššom veku sa viac kreuje vzťah k určitým predmetom, ktoré ich zaujímajú viac než ostatné a ku ktorým majú vytvorený kladný vzťah a možno aj snahu sa im v budúcnosti ďalej venovať. Z uvedeného je zrejmé, že vekom sa nielen vytvára silnejší vzťah a obľúbenosť jednotlivých predmetov, ale paradoxne zároveň narastá negatívny vzťah žiakov k učeniu.

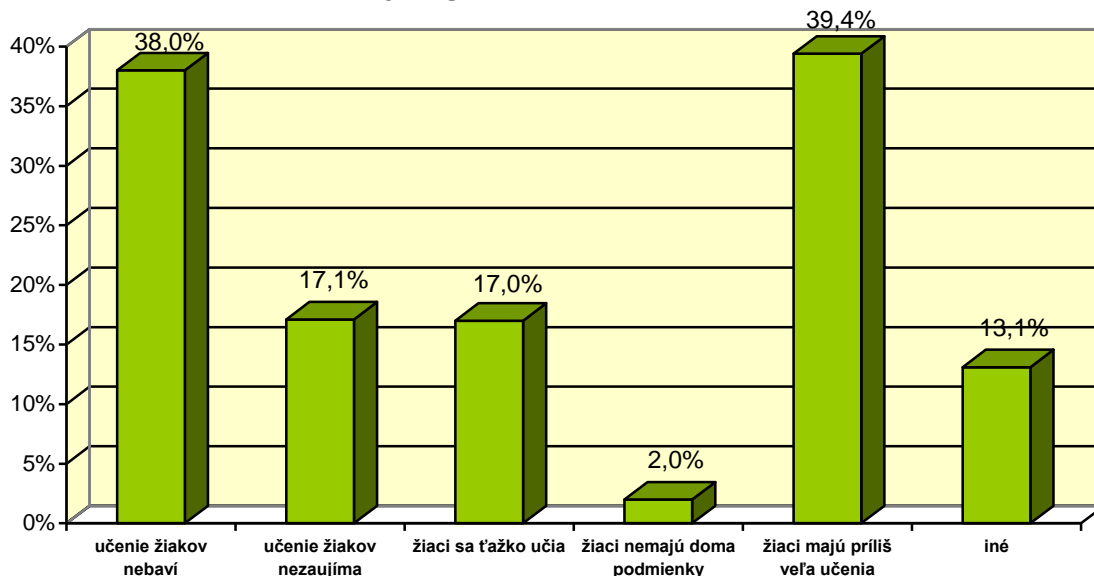
Obľúbenosť len niektorých častí učiva prezentovalo 62,8 % **chlapcov** a 63,6 % **dievčat**, pričom dievčatá častejšie uvádzali, že sa učia radi (15,6 %, chlapci: 11,8 %). Negatívny vzťah k učeniu má až štvrtina chlapcov (25,4 %) a pätina (20,8 %) dievčat. Z výsledkov výskumu vyplynulo, že chlapci majú viac než dievčatá vytvorený negatívny vzťah k učeniu.

Vzťah žiakov k učeniu do určitej miery ovplyvňuje školské výsledky. Jednou z dôležitých úloh rodičov aj učiteľov je vypestovať v deťoch kladný vzťah k plneniu si svojich školských povinností a tým aj k učeniu. Kedysi sa neplnenie školských povinností prísne trestalo, v dnešnej dobe upozorňujú psychológovia na dôležitosť pozitívnej motivácie žiakov. Na vytvorenie kladného postoja k učeniu využívajú učitelia najmä zvedavosť žiakov a snahu poznávať nové veci.

Veľmi dôležité je vypestovať u žiakov vnútornú potrebu samovzdelávania, čo znamená vlastnú snahu žiakov získať nové poznatky a vedomosti. Vzhľadom na skutočnosť, že pomerne vysoký počet respondentov priznal v predchádzajúcej otázke negatívny postoj k učeniu, zaujímalo nás, čo zapríčinilo túto situáciu. Vzhľadom na to, že žiaci mohli na odpoveď využiť viac možností, je prekročený limit 100 %. Medzi najčastejšie príčiny

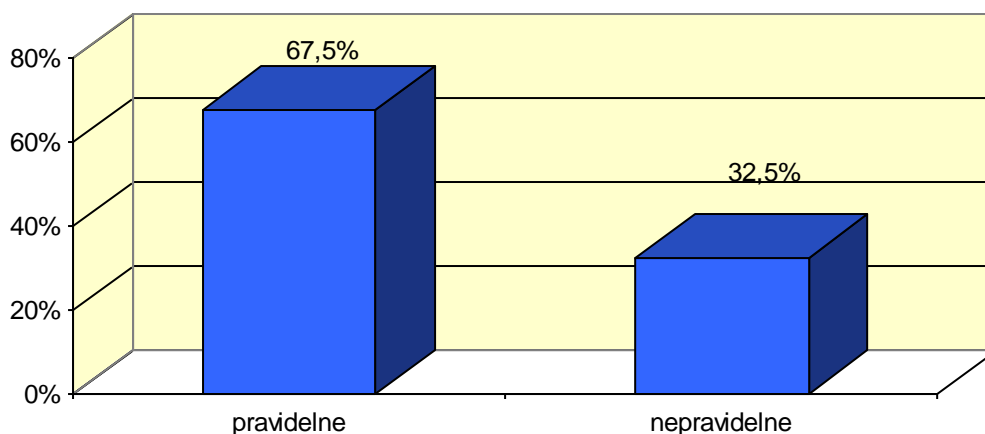
negatívneho postoja k učeniu u žiakov, ktorí sa učia neradi, boli uvedené: učenia je príliš veľa (39,4 %) a učenie ma nebaví (38,0 %). Učenie žiakov nezaujíma v 17,1 % prípadoch, ťažko sa chápe (v 17,0 %), podmienky na učenie vytvorené v domácom prostredí sú zlé (v 2,0 %). Okrem toho 13,1 % žiakov základných škôl využilo na odpoveď alternatívu iné.

Graf 6 - Príčiny negatívneho vzťahu žiakov ZŠ k učeniu

Domáca príprava na vyučovanie vo veľkej miere súvisí s vyučovacím procesom. Na jednej strane je zrejmé, že v priebehu vyučovacích hodín nie je možné zvládnuť celé učivo a tak je potrebné, aby si žiaci tieto vedomosti zopakovali a ešte viac upevnili v domácom prostredí. Z odpovedí žiakov základných škôl vyplynulo, že až 67,5 % sa doma pripravuje pravidelne a tretina (32,5 %) z nich priznala, že sa učia nepravidelne.

Graf 7 - Príprava na vyučovanie (ZŠ)

Zo zistených dát je zrejmé, že pravidelne sa príprave na vyučovanie venujú približne tri štvrtiny žiakov základných škôl sídliačich v Trnavskom (76,2 %), Trenčianskom (73,3 %) a Prešovskom (71,8 %) kraji. Pritom v Banskobystrickom kraji rovnako odpovedalo len 55,7 % respondentov. Výsledok je možné vzhľadom na druh školy považovať za alarmujúci.

Čas venovaný pravidelnej príprave na vyučovanie

Vzťah žiakov k plneniu svojich školských povinností sa v praxi premieta do množstva času, ktorý venujú príprave na vyučovanie. Pochopenie učiva a jeho zvládnutie závisí od viacerých faktorov. V podstate platí, že čím je žiak bystrejší a usilovnejší, a dáva pozor na hodine počas vysvetľovania látky, ktoré je ovplyvnené osobnosťou učiteľa, jeho pedagogickým majstrovstvom, schopnosťou učivo nielen dobre ale i zaujímavo vysvetliť, tým menej času potrebuje na prípravu na vyučovanie doma.

Okrem zisťovania pravidelnosti prípravy na vyučovanie nás zaujímalo aj približné **množstvo času**, ktoré respondenti pri *pravidelnej príprave* na vyučovanie venujú denne. Z odpovedí respondentov vyplynulo, že žiaci základných škôl, ktorí sa učia pravidelne sa pripravujú na vyučovanie priemerne **1 hodinu a 35 minút** denne.

Žiaci základných škôl vo vyššom počte uvádzali, že sa učia menej než pol hodinu až 1 ½ hodiny. Viac než tri hodiny sa každý deň učí len malá časť žiakov. Výsledky výskumu ukázali, že v skupine respondentov sa na vyučovanie najdlhšie pripravujú žiaci zo škôl v Nitrianskom (118 minút), Košickom (105 minút) a Bratislavskom (97 minút) kraji. Najmenej času, len 82 minút denne sa venujú príprave na vyučovanie oslovení žiaci zo škôl v Trenčianskom kraji.

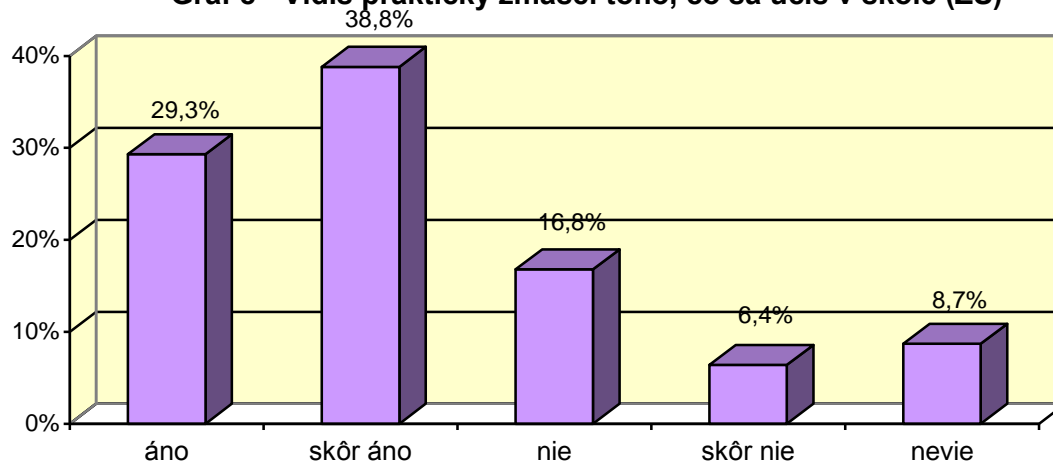
Tabuľka 3 – Príprava žiakov základných škôl na vyučovanie

Kraj	Učím sa :		
	pravidelne (%)	čas v min	nepravidelne (%)
Bratislavský	69,2	97 min	30,8
Trnavský	76,2	89 min	23,8
Trenčiansky	73,3	82 min	26,7
Nitriansky	66,7	118 min	33,3
Žilinský	65,7	87 min	34,3
Banskobystrický	55,7	89 min	44,3
Prešovský	71,8	93 min	28,2
Košický	64,3	105 min	35,7

V skupine žiakov základných škôl boli zistené štatisticky významné diferencie podľa **pohlavia** respondentov. Ukázalo sa, že dievčatá sa denne pripravujú na vyučovanie priemerne 105 minút, pričom chlapci venujú tejto aktivite približne 99 minút denne.

Určitou motiváciou pre žiakov k prístupu k učeniu môže tvoriť skutočnosť, že vidia **praktický zmysel** toho, čo sa v škole učia. V opačnom prípade môže mať takéto učenie výrazne demotivujúci účinok, najmä ak ide o adolescentov, ktorí sú veľmi často ovplyvnení kritickým pohľadom na činnosť dospelých, či už rodičov alebo učiteľov.

Graf 8 - Vidíš praktický zmysel toho, čo sa učíš v škole (ZŠ)

Z výsledkov výskumu vyplynulo, že v súbore žiakov základných škôl vyše tretina (38,8 %) opýtaných uviedla odpoveď skôr áno a 29,3 % respondentov odpovedali áno. Praktický zmysel toho, čo sa učia nevidí vôbec 6,4 % žiakov základných škôl a 16,8 % opýtaných

odpovedalo prostredníctvom alternatívy skôr nie. Na túto otázku nevedelo odpovedať 8,7 % žiakov základných škôl.

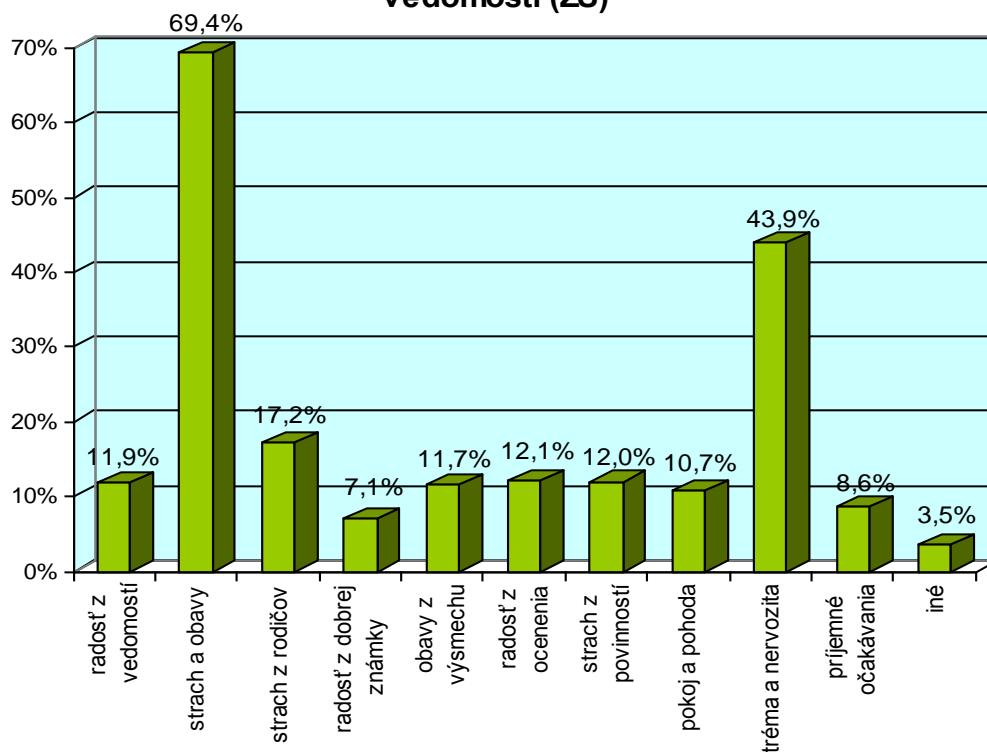
Dnešnú dobu a život v nej vo veľkej miere poznačil **stres**, ktorý dokáže poznačiť aj deti v útlom veku. Príliš veľké množstvo učiva, nevhodné tempo zo strany učiteľa pri vysvetľovaní nového učiva, nedostatočná komunikácia dieťaťa s rodičmi, učiteľmi a spolužiakmi, príliš veľké nároky na chápanie učebnej látky, únava, strach z neúspechu, alebo z agresívnejších spolužiakov sú negatívne javy, ktoré majú výrazný podiel na strese. Často je sprevádzaný psychosomatickými javmi. Je potrebné, aby týmto javom bola venovaná starostlivosť zo strany rodičov a už v prvých náznakoch bola dieťaťu poskytnutá pomoc aj zo strany odborníkov.

Za faktory, ktoré počas vyučovania pôsobia na respondentov najrušivejšie označili žiaci základných škôl najmä nechúť k učeniu (30,3 %), únavu (29,2 %), chuť opustiť triedu a ísť von (26,7 %), strach z toho, že ich učiteľ vyvolá (26,5 %), nervozitu spôsobenú hlukom a krikom ostatných žiakov (24,3 %) a nesústredenosť (21,2 %). V nižšej miere ich počas vyučovania ruší aj zlý postup vyučujúceho, pri ktorom sa stále ponáhľa s vysvetľovaním látky (18,6 %) a napätie a celková zlá atmosféra v triede (15,2 %).

V najnižšom počte zaradili žiaci medzi faktory, ktoré na nich pôsobia negatívne aj nutnosť byť počas vyučovania ticho (10,5 %), spolužiakov, ktorí vyrušujú ostatných (10,3 %) a iné úlohy a povinnosti respondentov (6,1 %). Iný, bližšie neurčený faktor uviedlo 6,6 % opýtaných.

Preverovanie a hodnotenie vedomostí je činnosť nielen veľmi potrebná a dôležitá, ale zároveň aj nesmierne citlivá, pretože vyžaduje od učiteľa pedagogické majstrovstvo a veľký takt a cit. Je potrebné, aby pri skúšaní bolo zisťované to, čo žiak vie a nie to, čo nevie, aby mu bolo umožnené prežiť radosť z úspechu a nie stres spojený s neúspechom. Jedným z cieľov výskumu bolo aj zistenie, aké pocity prevládajú u žiakov základných škôl pri skúšaní. Respondentom bola ponúknutá škála 10 pocitov, z ktorých bolo päť pozitívnych a päť negatívnych.

Graf 9 - Pocity, ktoré žiaci prežívajú počas preverovania vedomostí (ZŠ)

Z výsledkov výskumu vyplynulo, že žiaci základných škôl pri skúšaní prežívajú najmä strach a obavy, že dostanú zlú známku (69,4 %), prípadne majú trému a nervozitu (43,9 %). V nižšom počte priznávali opýtaní aj strach, že ich rodičia za zlú známku potrestajú (17,2 %). Z uvedeného je očividné, že tri najčastejšie uvádzané pocity sú negatívne a je zrejme, že táto časť výučby je pre žiakov základných škôl stresujúca. Približne v rovnakej miere prežívajú žiaci radosť z ocenenia za dobrú známku (12,1 %), ale i strach, pretože sa zvyčajne neučia (12,0 %) a radosť z toho, že môžu preukázať svoje vedomosti (11,9 %), obavy z výsmechu u spolužiakov (11,7 %). V najnižšom počte respondenti priznávali, že počas skúšania pociťujú pokoj a pohodu (10,7 %), príjemné očakávanie (8,6 %) a radosť z toho, že dostanú dobrú známku (7,1 %). Len 3,5 % opýtaných prežíva počas skúšania iné, bližšie nešpecifikované pocity.

Chlapci aj dievčatá počas skúšania prežívajú najmä negatívne pocity, pretože sa obávajú zlej známky (chlapci: 65,2 % / dievčatá: 73,1 %) alebo majú trému (chlapci: 44,8 % / dievčatá: 52,1 %). Dievčatá vo vyššej miere majú strach z toho, že ich rodičia potrestajú za zlú známku (19,4 % / chlapci: 10,8 %), avšak chlapci prežívajú najmä strach, pretože väčšinou nebývajú dobre pripravení (15,2 %, dievčatá: 13,2 %). Z uvedeného je zrejme, že obidve sledované skupiny počas preverovania vedomostí prežívajú najčastejšie negatívne pocity.

Dievčatá sú pohodovejšie a pokojnejšie, pretože vo vyššom počte než chlapci prežívajú radosť: z toho, že môžu ukázať čo vedia (14,1 %/chlapci: 9,9 %), z dobrej známky (8,2 %, chlapci: 6,0 %), z odmeny od rodičov za dobrú známku (14,5 %/chlapci: 9,2 %), z pokoja a pohody (12,4 %/chlapci: 9,2 %). Obidve sledované skupiny približne v rovnakej miere prežívajú obavy z výsmechu spolužiakov (chlapci: 12,3 %/dievčatá: 11,1 %), ale i príjemné očakávanie (chlapci: 9,2 %/dievčatá: 8,9 %).

Atmosféra, ktorá sa utvára v triede - sociálna klíma a interpersonálne vzťahy medzi učiteľom a žiakmi nevznikajú len pričinením učiteľa, vplyvom jeho činnosti a osobnosti, ale vyplývajú aj z celkovej klímy v škole, zo zloženia žiackeho kolektívu a jeho úrovne, postojov a záujmov, z jeho všeobecnej orientácie a v nemalej miere aj z lokálneho prostredia, v ktorom sa škola nachádza. Napriek tomu možno tvrdiť, že primárnu úlohu pri vytváraní vzájomných vzťahov medzi učiteľom a žiakmi má osobnosť učiteľa. (Velikanič, J. 1978, s. 462).

Jednou z príčin vzniku negatívneho postoja žiakov k učeniu a vzdelávaciemu procesu môže byť reakcia na atmosféru, ktorá prevláda v triede počas vyučovania. Tá je vo významnej miere určená kvalitou vzájomných vzťahov medzi vyučujúcimi a žiakmi. Kvalita vzťahu medzi učiteľom a žiakmi podstatne ovplyvňuje mieru a hĺbku učiteľovho výchovného a osobného pôsobenia na žiakov. Na druhej strane aj vzťah žiakov k svojim pedagógom významnou mierou vplýva na ich celkový vzťah ku škole a k plneniu si školských povinností.

V skupine žiakov základných škôl necelých 70,0 % označilo atmosféru za dobrú a 13,4 % opýtaných ju dokonca označilo ako veľmi dobrú. Nespokojných s triednou klímou je 14,4 % opýtaných, ktorí ju považovali za zlú a 2,5 % žiakov, ktorí ju dokonca označili za veľmi zlú.

Základnou požiadavkou **spolupráce rodiny a školy** je úzky osobný kontakt učiteľa s rodičmi, ktorý je založený na osobnom poznaní a na pravidelných triednych schôdkach a konzultáciách o prospechu a správaní žiaka v školskom prostredí. Ak je to potrebné, vyhľadajú rodičia za účelom pedagogickej konzultácie nielen učiteľa, ale i výchovného poradcu, alebo iného odborníka.

Touto otázkou bol zisťovaný názor žiakov na záujem rodičov o ich prácu v škole. Väčšina (63,2 %) žiakov základných škôl si myslí, že záujem rodičov je primeraný, avšak tretina opýtaných (30,3 %) prezentovala názor, že rodičia sa o ich školskú činnosť veľmi zaujímajú. Len 5,4 % respondentov z tohto súboru odpovedalo, že záujem rodičov je malý a 1,0 % žiakov základných škôl uviedlo, že rodičia sa o ich prácu v škole vôbec nezaujímajú.

3. UČITEĽ V OPTIKE ŽIAKOV ZÁKLADNÝCH ŠKÔL

Učiteľ tvorí základný pilier výchovno-vzdelávacieho procesu. Ovplyvňuje kvalitu vzdelávania, efektívnosť výchovného pôsobenia a v nemalej miere formuje celkový vzťah žiakov ku škole. Školský systém a zvlášť regionálne školstvo sa nachádza v etape reforiem. Prijímajú sa kľúčové zákony, ktoré zásadným spôsobom ovplyvňujú dianie v školách. Okrem štrukturálnych zmien v sústave škôl dochádza k obsahovým zmenám a modernizácii vzdelávacieho procesu.

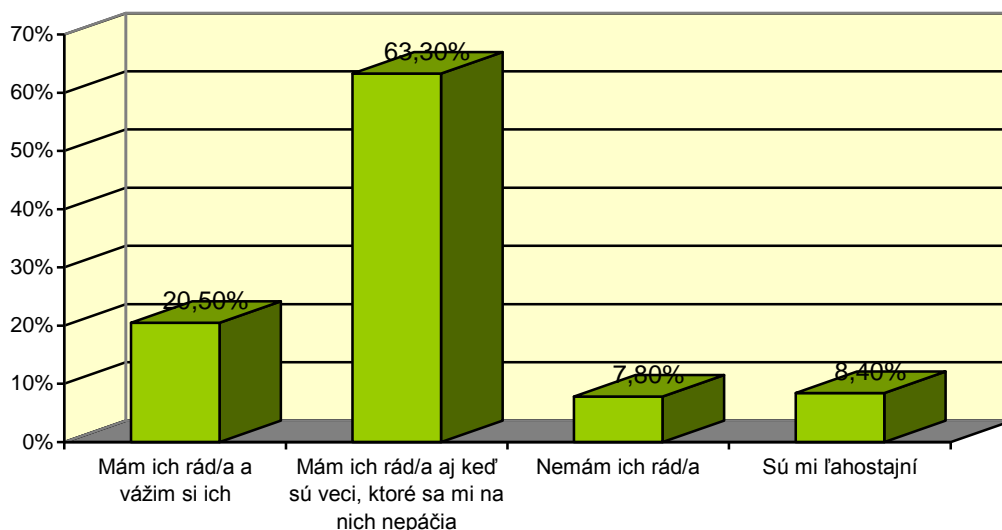
V zameraní sa na učiteľa a v spojitosti s ním vynára sa veľa otázok súvisiacich s reformnou fázou vývoja školstva:

- Aký je súčasný vzťah žiakov základných škôl k svojim učiteľom a ako sa tento premieta do vzťahu k škole, vyučovaciemu procesu, učeniu sa?
- V akej miere reflektujú žiaci také dôležité vlastnosti učiteľov ako sú spravodlivosť, tolerancia k názorom mladých, priznanie si vlastnej chyby, ochota vysvetliť neznáme veci, schopnosť pochváliť za dobré výsledky?
- Ako učitelia pomáhajú riešiť osobné problémy žiakov?
- Čo si žiaci na svojich učiteľoch vážia, čo podporuje prirodzenú autoritu učiteľa a čo ju naopak, narúša?

Vzťah žiakov základných škôl k svojim učiteľom

Väčšina žiakov základných škôl (83,8 %) má svojich učiteľov rada a váži si ich aj keď vnímajú určité veci, ktoré sa im nepáčia. Kladnú odpoveď bez výhrad uviedlo 20,5 % respondentov. Negatívny vzťah označilo 16,2 % žiakov, z toho 7,8 % nemá učiteľov rada a 8,4 % sú im ľahostajní.

**Graf 10 - Môj vzťah k väčšine učiteľov, ktorí ma učia je:
(základná škola)**

Rozdiely v hodnotení vzťahu žiakov základných škôl k učiteľom boli identifikované v prípade **štyroch** znakov: Vyššie pozitívne hodnotenie (odpoveď mám ich rád, vážim si ich alebo mám ich rád aj keď sú veci, ktoré sa mi na nich nepáčia) deklarovali žiaci v Trenčianskom (90,4 %) a Banskobystrickom kraji (88,1 %), častejšie sa vyskytovali u žiakov s bydliskom od 2 tisíc do 10 tisíc obyvateľov (87,4 %) a viac ho uvádzali dievčatá (85,7 %) ako chlapci (81,6%). V závislosti od veku pozitívne hodnotenie klesalo do 13-rokov, následne rástlo.

Tabuľka 4 – Odpovede žiakov ZŠ na otázku - *Môj vzťah k väčšine učiteľov, ktorí ma učia je:*

Kraj	Mám ich rád/a a vážim si ich	Mám ich rád/a aj keď sú veci, ktoré sa mi na nich nepáčia	Nemám ich rád/a	Sú mi ľahostajní
Bratislavský	24,2%	62,5%	4,2%	9,2%
Trnavský	13,9%	65,6%	11,5%	9,0%
Trenčiansky	28,9%	61,5%	3,0%	6,7%
Nitriansky	18,0%	62,7%	9,3%	10,0%
Žilinský	14,5%	65,9%	10,1%	9,5%
Banskobystrický	26,2%	61,9%	7,1%	4,8%
Prešovský	21,8%	60,2%	10,2%	7,9%
Košický	17,3%	66,5%	5,8%	10,4%
SR	20,5%	63,3%	7,8%	8,4%

Medzi kvalitou vzťahu žiaka k učiteľom a tým, či **chodí do školy rád/nerád** bola preukázaná významná štatistická súvislosť. Silný vzťah dosvedčuje to, že žiaci, ktorí majú radi učiteľov a vážia si ich v 83,4 % radi chodia do školy. V skupine tých, čo nemajú radi učiteľov je to len 24,2 %. Z tých žiakov, ktorí chodia do školy veľmi radi až 93,3 % uviedlo, že majú radi aj učiteľov.

Podobne **záujem žiakov o učenie** je v silnej korelácii so vzťahom k učiteľom. Vzťah k učiteľovi viac determinoval záujem ako naopak. Žiaci, ktorí majú radi učiteľov prejavujú v 93,1 % záujem o to, čo sa učia. U tých, ktorým sú učiteľia ľahostajní je to len 43,4 %. Zo žiakov, ktorí sa väčšinou zaujímajú o učenie až 95,4 % má svojich učiteľov rado.

Vzťah k učiteľom výrazne ovplyvňuje aj to, či sa žiak **učí rád alebo nerád**. Závislosť je symetrická. To vypovedá o určitej ekvivalentnosti oboch znakov, t. j. znaky sa navzájom ovplyvňujú rovnakou mierou. Zo žiakov, ktorí majú svojich učiteľov radi, len 8,1 % sa neučí rado, z tých, ktorým sú učiteľia ľahostajní je to až 56,2 %. Žiaci, ktorí sa učia radi majú v 98,9 % prípadov radi aj učiteľov.

Vlastností učiteľov v optike žiakov základných škôl

Žiaci základných škôl hodnotili vlastnosti učiteľov v batérii otázok. V nich sa prostredníctvom poradovej škály merali: *dôvera k učiteľom, možnosť žiaka prejavíť vlastný názor, ochota poradiť žiakovi v jeho osobných problémoch, priznanie vlastnej chyby učiteľom, používanie humoru na vyučovaní, záujem o problémy žiaka, spravodlivosť, vysvetlenie nejasných vecí a pochvala za dobré výsledky*. Na súhrnné zhodnotenie týchto parciálnych aspektov bol skonštruovaný index hodnotenia učiteľa (IHU). Hodnoty indexu v škále od 0 % do 100 % vyjadrujú mieru naplnenia ideálneho stavu.

Dôverujem svojim učiteľom deklarovalo 73,7 % žiakov základných škôl. Z toho 27,3 % súhlasilo s výrokom úplne. Nesúhlas vyjadrilo 19,3 % žiakov a 6,9 % ho nevedelo posúdiť.

Možnosť slobodne prejavíť svoj názor pred učiteľmi uviedlo 63,5 % žiakov základných škôl. Z toho 23,6 % s tým súhlasilo bez výhrad. Až 29,0 % žiakov má pocit, že svoj názor nemôže prejavíť. K otázke sa nevedelo vyjadriť 7,5 % respondentov.

Ochotu učiteľov poradiť v osobných problémoch potvrdilo 46,9 % žiakov základných škôl, z toho úplný súhlas vyjadrilo 18,2 %. Opačný názor zastávalo 31,2 % a k problému sa nevedelo vyjadriť až 21,9 % respondentov.

Podľa 51,3 % žiakov základných škôl si **učitelia vedia priznať chybu**, 39,2 % si to nemyslí a 9,5 % respondentov to nevedelo posúdiť. Hodnotenie tohto výroku bolo v jednotlivých krajoch rozdielne.

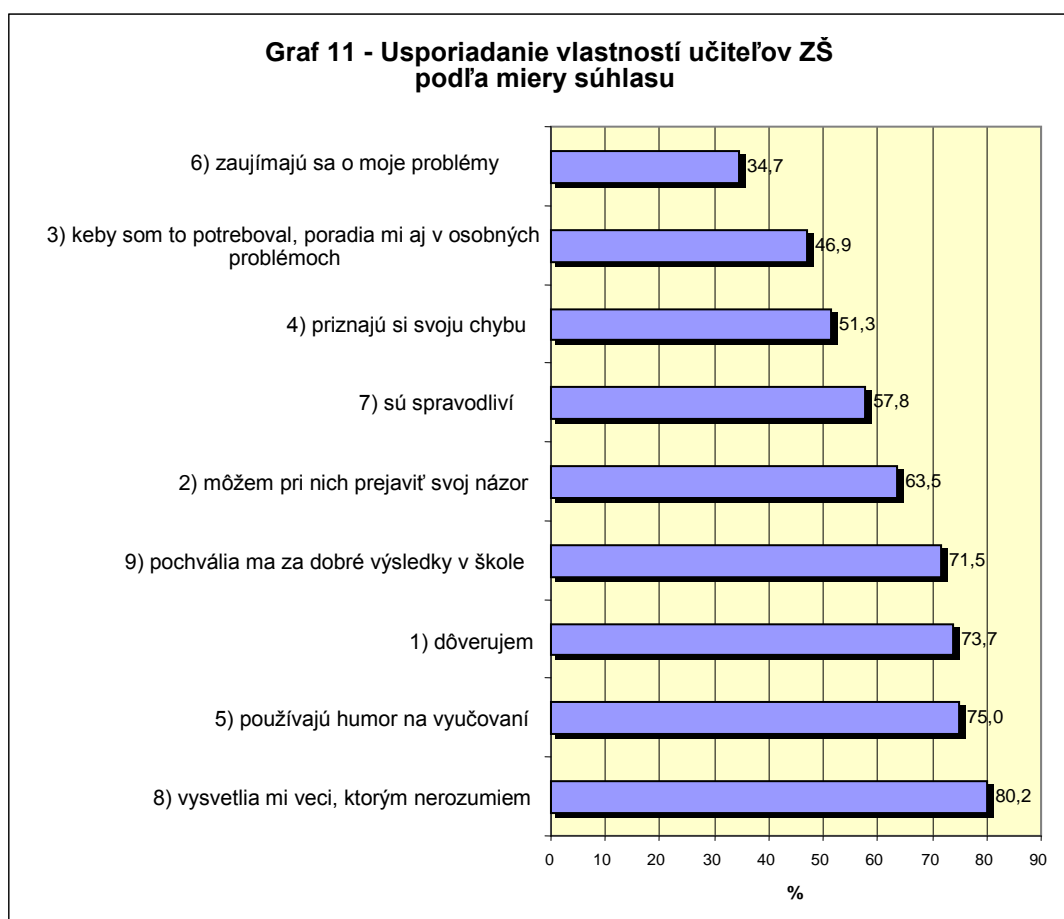
Podľa 75,0 % žiakov základných škôl **učitelia pri vyučovaní používajú humor**. 21,3 % žiakov s tým nesúhlasilo a 3,7 % sa nevedelo vyjadriť. Úplný súhlas vyjadrilo 24,1 % a úplný nesúhlas 3,9 % respondentov.

Len 34,7 % žiakov súhlasilo (úplne alebo čiastočne) s tým, že **učitelia sa zaujímajú o ich problémy**. Až 47,1 % si to nemyslí a 18,2 % respondentov sa nevedelo vyjadriť. Úplne presvedčených o tom bolo 10,5 % a úplne nesúhlasilo až 22,3 % žiakov. V záujme o problémy žiakov bola vyjadrená najnižšia miera súhlasu zo všetkých deviatich aspektov hodnotenia učiteľa. Tá istá situácia nastala aj v prípade stredných škôl.

O spravodlivosti učiteľov základných škôl bolo presvedčených 57,8 % žiakov, úplne s tým súhlasilo 21,1 %. Opačný názor zastávalo 35,9 % a k otázke sa nevedelo vyjadriť 6,3 % respondentov.

Až 80,2 % žiakov základných škôl súhlasí s tým, že **im učitelia vysvetlia veci, ktorým nerozumejú**. Úplne to vyjadrilo 41,1 % žiakov. Opačný názor zastáva 16,0 % a k otázke sa nevyjadrilo 3,8 % respondentov.

Podľa 71,5 % žiakov základných škôl ich učitelia za **dobré výsledky pochvália**. Nesúhlas vyjadrilo 22,5 % a 6 % respondentov sa nevedelo vyjadriť.

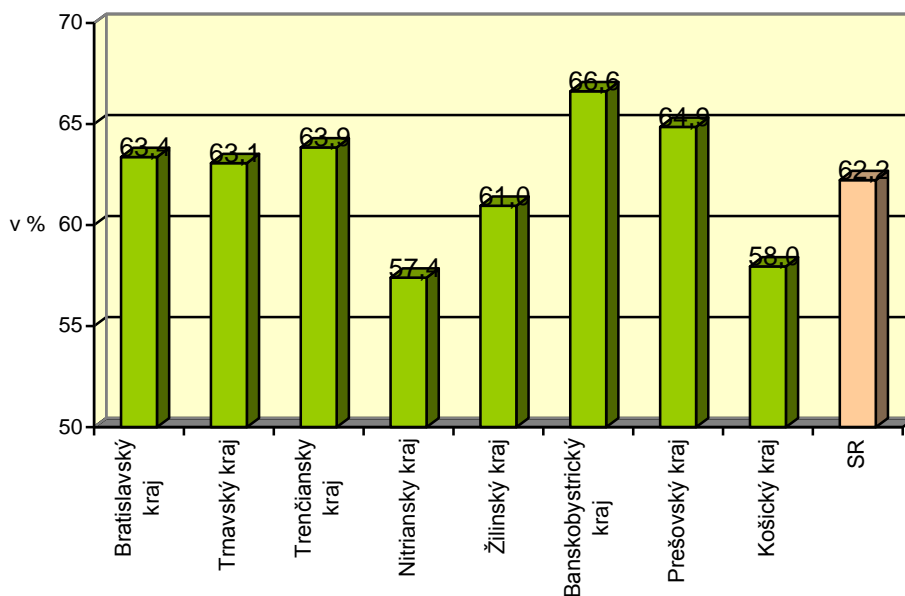

Podľa podielu súhlasných hodnotení žiakov (odpovede úplne súhlasím, alebo čiastočne súhlasím, graf 23) u učiteľov základných škôl prevažujú vlastnosti ako ochota vysvetliť veci, ktorým žiak nerozumie (80,2 %), používanie humoru vo vyučovaní (75,0 %). Učitelia požívajú aj vysoký stupeň dôvery (73,7 %). Naopak, ich slabinou je záujem o problémy žiakov (34,7 %) a ochota poradiť v osobných problémoch (46,9 %).

Index celkového hodnotenia učiteľov základných škôl

Index hodnotenia učiteľa (IHU) je syntetickým hodnotiacim ukazovateľom vytvoreným z parciálnych zložiek, ktorými sú *dôvera k učiteľovi, sloboda prejavu názoru, ochota poradiť v osobných problémoch, priznanie chyby učiteľom, používanie humoru, záujem o problémy žiakov, spravodlivosť, ochota vysvetliť veci a pochvala za dobré výsledky*. Vysoké hodnoty indexu svedčia o vysokej miere naplnenia týchto pozitívnych komponentov, nízke naopak. Index vyjadruje mieru naplnenia ideálneho stavu na škále od 0 % do 100 %.

Graf 12 - Priemerná hodnota IHU v ZŠ

Hodnota indexu vo výberovej vzorke žiakov základných a stredných škôl dosiahla hodnotu 58,6 %. Priemer indexu v základných školách (62,2 %) bol signifikantne vyšší ako v stredných školách, a to o 4 percentuálne body (p.b.).

V rámci krajov sa vyskytli významné štatistické rozdiely v úrovni IHU. Najvyššie priemerné hodnoty získali učitelia v Banskobystrickom kraji (66,6 %). Najnižšie boli hodnotení v Nitrianskom (57,4 %) a Košickom (58,0 %) kraji.

Hodnoty indexu kvantitatívne odrážajú postoje a vzťahy žiaka. S jeho veľkosťou silne korelovali vzťah žiaka k škole, záujem o vyučovanie a chuť učiť sa.

Hodnoty indexu nad celkový priemer dosahovali žiaci, ktorí **chodia do školy radi**. Podpriemerné hodnoty mali tí, ktorí do školy chodia väčšinou alebo veľmi neradi. Žiaci základných škôl, ktorí do školy chodili veľmi radi dosiahli priemerné IHU 75,2 %, naopak tí, čo chodili veľmi neradi len 49,4 %. Tieto dve kategórie vytvárali póly, ktoré sa od celkového priemeru líšili o rovnaký rozdiel plus/mínus 13 p.b.

Žiaci, u ktorých prevažuje **záujem o vyučovanie** dosiahli priemernú hodnotu indexu 72,1 %, čo je o 10 p.b. viac ako je hodnota pre celú populáciu žiakov ZŠ. Na opačnom póle, tí čo sa väčšinou nezaujímal, dosiahli len 42,6 %, t. j. o takmer 20 p.b. menej ako je referenčný stav. V tomto prípade sa ukazuje, že znižovanie záujmu o vyučovanie súvisí s výraznejším poklesom indexu.

Žiaci, ktorí sa **radi učia** dosiahli priemer 76,2 %, t. j. o 14 p.b. viac ako bol celkový stav. Tí, čo sa učili len niektoré učivo boli na úrovni referenčného stavu (62,4 %) a tí čo sa učia neradi klesli v indexe ešte o 12 p.b.

4. SPOLUŽIACI – SÚDRŽNOSŤ VZŤAHOV

Dôležitú úlohu pri tvorení vzťahu žiaka ku škole zohráva klíma triedy a školy (napr. či je súťažiaci, pomáhajúca – kooperatívna, či sú v triede outsideri, hviezdy, izolovaní jedinci). Pre vytvorenie kladného vzťahu žiakov ku škole je potrebné vytvoriť atmosféru vzájomného pochopenia, v ktorej si žiaci navzájom pomáhajú a nešikanujú sa.

Z prieskumu vyplynulo, že s väčšinou spolužiakov vychádza dobre až 63,7 % žiakov základných škôl, pričom si žiaci rozumejú so spolužiakmi a kamarátia sa s nimi aj mimo školy. Dobre s väčšinou spolužiakov vychádza 29,4 % žiakov základnej školy, rozumejú si s nimi, avšak mimo školy majú iných kamarátov. S väčšinou spolužiakov si nerozumie 4,2 % žiakov, pre 1,4 % sú spolužiaci ľahostajní a nezaujímajú ich a 1,3 % opýtaných preferuje byť sám, spolužiaci im často ubližujú.

Stredoškóľáci častejšie uviedli, že aj keď si so spolužiakmi rozumejú a vychádzajú dobre, mimo školy majú iných kamarátov.

Žiaci základnej školy častejšie konštatovali ako stredoškóľáci, že im spolužiaci ubližujú a radšej sú sami. Uvedené údaje môžu vyplývať z toho, že v základných školách sa objavuje častejšie skrytý problém šikanovania zo strany spolužiakov.

Tabuľka 5 – Odpovede žiakov ZŠ na otázku, ako vychádzajú s väčšinou spolužiakov

Kraj	Dobre, rozumiem si s nimi, kamarátim sa aj mimo školy	Dobre, rozumiem si s nimi, mimo školy mám iných kamarátov	S väčšinou spolužiakov si nerozumie	Často mi ubližujú, radšej som sám	Sú mi ľahostajní, nezaujímajú ma
Bratislavský kraj	68,2 %	22,5 %	5,0 %	0,8 %	2,5 %
Trnavský kraj	62,3 %	27,9 %	6,6 %	2,5 %	0,8 %
Trenčiansky kraj	60,0 %	34,1 %	3,0 %	0,7 %	2,2 %
Nitriansky kraj	57,3 %	34,0 %	4,7 %	2,7 %	1,3 %
Žilinský kraj	64,2 %	31,3 %	3,9 %	0,0 %	0,6 %
Banskobystrický kraj	65,8 %	25,0 %	4,2 %	1,8 %	0,6 %
Prešovský kraj	72,2 %	20,4 %	3,7 %	1,4 %	2,3 %
Košický kraj	53,8 %	41,0 %	3,5 %	0,6 %	1,2 %
SR	63,7 %	29,4 %	4,2 %	1,3 %	1,4 %

Z uvedeného je zrejmé, že žiaci základnej školy si začínajú budovať vzťahy najmä v období dochádzky do základnej školy, stávajú sa členmi rovesníckych skupín a nadväzujú kamarátstva so spolužiakmi, avšak starší žiaci sa stávajú nezávislejšími a budujú si vzťahy s inými kamarátmi, s ktorými trávajú svoj čas aj mimo školy.

Na otázku „Pomôžu ti spolužiaci v učení, ak ich o to požiadaš?“ 59,6 % žiakov základnej školy odpovedalo, že väčšinou áno a 26,1 % - vždy. Negatívne na túto otázku odpovedalo 14,3 % respondentov, pričom 8,6 % hodnotilo, že väčšinou nie a 5,7 % zvolila odpoveď vôbec nie.

Vzťah žiakov základných škôl ku spolužiakom

Vzťah k spolužiakom charakterizovalo ako veľmi dobrý a dobrý až 95,9 % žiakov základných škôl, pričom ako veľmi dobrý označilo tento vzťah k spolužiakom 46,0 % žiakov a za dobrý ho považuje 49,9 % respondentov. Skôr zlý vzťah k spolužiakom uviedlo 3,1 % žiakov a svoj vzťah k spolužiakom označuje ako zlý 1,0 % opýtaných.

Väčšina žiakov základných a stredných škôl charakterizovala svoj vzťah k spolužiakom pozitívne, ako veľmi dobrý (ZŠ 46 % a SŠ 49,1 %) a dobrý (ZŠ 49,9 % a SŠ 46,4 %).

Tabuľka 6 – Odpovede žiakov ZŠ na otázku, aký majú vzťah k spolužiakom

Kraj	Veľmi dobrý	Dobrá	Skôr zlý	Zlý
Bratislavský kraj	51,7%	40,8%	4,2%	3,3%
Trnavský kraj	41,0%	55,7%	2,5%	0,8%
Trenčiansky kraj	44,4%	51,1%	4,4%	0,0%
Nitriansky kraj	38,0%	59,3%	2,7%	0,0%
Žilinský kraj	40,8%	55,3%	3,4%	0,6%
Banskobystrický kraj	47,0%	48,2%	4,2%	0,6%
Prešovský kraj	52,6%	43,7%	2,3%	1,4%
Košický kraj	50,3%	46,8%	1,7%	1,2%
SR	46,0%	49,9%	3,1%	1,0%

Vzťahy v triede ovplyvňujú aj to, ako sa žiaci učia. *Dobré vzťahy medzi žiakmi, a teda dobrá klíma triedy učenie podporuje a stimuluje. Žiaci sa tešia do školy, ak ich tam čakajú kamaráti a rozumejú si so spolužiakmi.* Naopak, pokiaľ sú vzťahy so spolužiakmi narušené, alebo zlé, tak dieťa nechce chodiť do školy, začína školu neznášať, nepripravuje sa na hodiny, nie je motivované.

Hodnotenie kolektívu triedy z pohľadu žiakov základných škôl

Triedu ako dobrý kolektív charakterizovalo 27,9 % žiakov základnej školy. Polovica respondentov (50,2 %) označila triedu za dobrý kolektív až na niekoľko jednotlivcov. 16,5 % žiakov si nemyslí, že trieda je dobrý kolektív, je rozdelená na niekoľko skupín a málokedy sa dohodnú a 5,5 % opýtaných si myslí, že ich trieda nie je vôbec dobrý kolektív.

Tabuľka 7 – Odpovede žiakov ZŠ na otázku, či je trieda dobrým kolektívom (v %)

Kraj	Dobrá kolektív	Dobrá kolektív až na niekoľko jednotlivcov	Nie je dobrý kolektív, je rozdelená na skupinky	Vôbec nie je dobrý kolektív
Bratislavský kraj	29,2	48,3	15,8	6,7
Trnavský kraj	18,9	57,4	19,7	4,1
Trenčiansky kraj	20,7	45,2	27,4	6,7
Nitriansky kraj	22,7	54,7	18,7	4,0
Žilinský kraj	23,5	62,6	10,6	3,4
Banskobystrický kraj	41,1	39,9	12,5	6,5
Prešovský kraj	35,6	44,0	14,8	5,6
Košický kraj	25,4	51,4	16,2	6,9
SR	27,9	50,2	16,5	5,5

Vzťahy medzi žiakmi navzájom pôsobia na to, ako samotní žiaci svoju triedu vnímajú a ako sa sami hodnotia ako kolektív. *Žiaci, ktorí si myslia, že ich trieda je dobrý kolektív (až na jednotlivcov) početnejšie označujú svoje vzťahy so spolužiakmi ako dobré a udržiavajú tieto vzťahy aj mimo školy, na rozdiel od žiakov, podľa ktorých ich trieda nie je vôbec dobrý kolektív, resp. je rozdelená na skupinky, kde prevažuje hodnotenie vzťahu so spolužiakmi ako dobré, ale mimo školy už dávajú priestor iným kamarátom.*

Žiaci ktorí považujú svoju triedu za dobrý kolektív vo väčšine priznávajú, že do školy chodia väčšinou radi, rovnako ako žiaci ktorí si myslia, že ich trieda je dobrý kolektív (až na niekoľko jednotlivcov), čo predstavuje 55,5 %. Žiaci, ktorí nepovažujú svoju triedu za dobrý kolektív (trieda je rozdelená na skupinky a málokedy sa dohodnú) chodia do školy väčšinou radi (43,3 %), v rovnakom zastúpení ako väčšinou neradi (42,3 %). Žiaci, podľa ktorých ich trieda nie je vôbec dobrý kolektív do školy chodia väčšinou radi (33,3 %) a väčšinou neradi (33,3 %), pričom percento žiakov, ktorí chodia do školy veľmi neradi, je v tejto skupine najvyššie (26,1 %).

5. VOLNÝ ČAS

Ako žiaci základných škôl pociťujú množstvo svojho času

Dostatok voľného času pociťuje 47,7 % žiakov základných škôl, avšak veľa voľného času a nevie čo s ním uviedlo 5,5 % opýtaných. Málo voľného času vníma 37,0 % žiakov základných škôl a 3,6 % respondentov uvádza, že nemá voľný čas vôbec. Svoju situáciu

Tabuľka 8 – Odpovede žiakov ZŠ na otázku, ako pociťujú množstvo voľného času

Kraj	Mám veľa voľného času, neviem čo s ním	Mám dostatok voľného času	Mám málo voľného času	Nemám vôbec voľný čas	Neviem posúdiť
Bratislavský kraj	5,8%	49,2%	30,8%	5,0%	9,2%
Trnavský kraj	3,3%	45,1%	41,8%	4,1%	5,7%
Trenčiansky kraj	5,9%	51,1%	34,1%	5,2%	3,7%
Nitriansky kraj	0,7%	56,0%	31,3%	7,3%	4,7%
Žilinský kraj	9,5%	49,7%	33,5%	2,8%	4,5%
Banskobystrický kraj	7,1%	45,8%	38,7%	1,2%	7,1%
Prešovský kraj	6,0%	44,9%	37,0%	1,9%	10,2%
Košický kraj	4,6%	42,2%	46,8%	3,5%	2,9%
SR	5,5%	47,7%	37,0%	3,6%	6,1%

Málo voľného času uvádzajú prevažne 14-roční žiaci (44,8 %) a vôbec nemajú čas najmä 16-roční žiaci (16,7 %), čo môže súvisieť s preferovaním mimoškolských aktivít s narastajúcim vekom a tiež mimoškolských kamarátsiev.

Chlapci častejšie ako dievčatá konštatovali, že majú veľa voľného času, až nevedia čo s ním (7,5 % oproti 3,8 %), tak isto chlapci častejšie konštatovali (52,1 %), že majú dostatok voľného času v porovnaní s dievčatami (43,8 %). Málo voľného času pociťuje väčší počet dievčat ako chlapcov (41,1 %), ako aj nedostatok voľného času (4,5 %).

Druh činností, ktorým sa žiaci venujú vo svojom voľnom čase

V mimoškolskom čase sa žiaci základných škôl najradšej venujú najmä činnostiam, ktoré sú spojené so zábavou a kamarátmi (49,0 %) a tiež súvisia s rozvíjaním záujmov (40,4 %). Činnostiam spojeným s rozširovaním vedomostí sa venuje 5,6 % opýtaných a 4,9 % respondentov sa najradšej venuje oddychu a ničnerobeniu.

Tabuľka 9 – Odpovede žiakov ZŠ na otázku, akým činnostiam sa najradšej venujú vo voľnom čase

Kraj	Rozvíjajú moje záujmy (napr. šport, krúžky)	Rozširujú moje vedomosti (jazyky, príprava na vyučovanie)	Sú spojené so zábavou a kamarátmi	Sú spojené s oddychom a ničnerobením
Bratislavský kraj	34,2%	7,5%	50,8%	7,5%
Trnavský kraj	45,1%	2,5%	45,9%	6,6%
Trenčiansky kraj	49,6%	5,9%	41,5%	3,0%
Nitriansky kraj	39,3%	4,0%	53,3%	3,3%
Žilinský kraj	50,8%	6,1%	41,9%	1,1%
Banskobystrický kraj	35,9%	6,0%	54,5%	3,6%
Prešovský kraj	33,8%	6,5%	52,8%	6,9%
Košický kraj	37,0%	5,8%	49,7%	7,5%
SR	40,4%	5,6%	49,0%	4,9%

Činnostiam spojeným so zábavou a kamarátmi sa radšej venujú vo väčšom počte dievčatá (53,4 %), než chlapci (44,2 %). Chlapci dávajú prednosť oddychu a ničnerobeniu vo svojom voľnom čase (6,0 %/dievčatá 3,9 %).

Závery z výskumu za základné školy

Postoje žiakov k súčasnej škole, stav tohto komplexného vzťahu a jeho prepojenia s ďalšími vrstvami „života žiakov“ je možné na základe získaných analytických výsledkov zhrnúť nasledovne. Výsledky sú členené do hlavných tematických okruhov výskumu.

A) Vzťah k škole

1. Z reprezentatívneho výberového súboru 1 263 žiakov základných škôl približne každý druhý (52,3 %) chodí do školy väčšinou rád a 8,2 % veľmi rád. Negatívnym faktorom je, že takmer tretina respondentov (30,4 %) uviedla, že do školy chodí väčšinou nerada a 9 % chodí do školy veľmi nerado. Štatisticky významné diferencie v odpovediach sa prejavili medzi krajinami, potvrdili sa vzťahy k pohlaviu, veku, prospechu a k zriaďovateľovi školy. Oblúbenosť (chodím veľmi rád) klesala so zvyšovaním veku žiakov, dievčatá výrazne častejšie ju uvádzali ako chlapci (pomer 68,3 %:51,8 %). Z pohľadu zriaďovateľa sa zistilo, že radšej chodia do školy žiaci cirkevných ako štátnych škôl (pomer 75,8 %:59,8 %). Dochádzka do školy je významne ovplyvnená aj prospechom žiaka.

Hoci u žiakov základných škôl prevažuje pozitívny pocit v súvislosti s dochádzkou do školy (60,5 %), na zamyslenie je vysoký podiel 39,4 % žiakov, ktorí do školy nechodia radi.

2. Škola je nielen miestom poskytujúcim nové vedomosti, ale aj priestorom, v ktorom sa žiaci cítia bezpečne, v ktorom môžu rozvíjať aj emocionálnu stránku svojej osobnosti. Klíma školy a triedy sú významnou emocionálnou záležitosťou žiakov. Väčšina respondentov vyjadrila pozitívne pocity v prostredí školy. Približne 68 % uviedlo, že sa v škole cíti väčšinou dobre a 13,8 % dokonca veľmi dobre. Negatívny postoj vyjadrilo necelých 20 % žiakov základných škôl. Podobne ako v predchádzajúcom prípade boli aj v hodnotení školskej klímy identifikované významné rozdiely z pohľadu krajov, pohlavia, veku, prospechu a zriaďovateľa školy.

Žiaci, ktorí sa v škole dobre cítia, majú dobré vzťahy so spolužiakmi i učiteľmi, chodia do školy radi, zatiaľ čo žiaci pociťujúci v škole zlú atmosféru navštevujú školu väčšinou neradi alebo veľmi neradi. Je teda zrejme, že oblúbenosť školskej dochádzky je významnou mierou ovplyvnená dobrou klímou v škole.

B) Výchovo-vzdelávací proces a učenie sa

3. Výchovo-vzdelávací proces, ktorý sa realizuje v školskom prostredí, je determinovaný tromi navzájom spojenými zložkami. Tvoria ho učiteľ, žiak a obsah učiva. Z výsledkov zrealizovaného výskumu vyplýva, že obsah učiva väčšinou zaujíma 27,8 % žiakov základných škôl, pričom viac než polovica respondentov priznala, že ich učivo zaujíma len niekedy. Zriedkavo zaujme 13,0 % žiakov základných škôl a 6,2 % opýtaných ohodnotilo obsah učiva ako väčšinou nezaujímavý.

Náročnosť učiva je potrebné stanoviť tak, aby bol zladený s rozvojom fyzických a psychických schopností žiaka. Obsah učiva za ľahký a nenáročný označilo len 8,0 % žiakov základných škôl, pričom až 83,7 % opýtaných považovalo určitú časť učiva za ľahkú a časť učiva ohodnotili ako ťažkú. Približne 8,3 % opýtaných jednoznačne zhodnotilo učivo základnej školy ako ťažké.

Ďalšie zistenia podporujú tvrdenie, že negatívne pocity v školskom prostredí nie sú zväčša zapríčinené nezvládaním učiva, ale problémami vo vytváraní vzťahov týchto detí, či už s dospelými alebo s rovesníkmi.

4. Vo vyučovacom procese sa spolu s dimenziami kognitívnymi rozvíjajú aj dimenzie motivačné. Motivácia žiakov vedie k vytváraniu nielen začiatočného, ale často aj budúceho vzťahu žiakov ku škole a vzdelávaniu. Zo súboru žiakov základných škôl len 13,8 % opýtaných uvádzalo, že sa učia radi, pričom 63,2 % žiakov priznalo, že sa učia radi len niektoré učivo. Až 23,0 % opýtaných jednoznačne uviedlo, že sa učia neradi. Medzi najčastejšie príčiny negatívneho postoja k učeniu zaradili žiaci základných škôl, že: učenia je príliš veľa (39,4 %), učenie žiakov nebaví (38,0 %), učenie žiakov nezaujíma (17,1 %), ťažké chápanie učiva (17,0 %), zlé podmienky na učenie vytvorené v domácom prostredí (2,0 %).

Respondenti, ktorí sa učia radi, sa v škole cítia buď veľmi dobre (31,0 %), alebo väčšinou dobre (69,0 %). Ani jeden žiak z tejto skupiny nepocituje vo vzťahu ku škole negatívne pocity.

5. Motiváciou pre prístup žiakov k učeniu môže byť aj skutočnosť, že vidia praktický zmysel toho, čo sa v škole učia. V opačnom prípade môže mať takéto učenie výrazne domotivujúci účinok, najmä ak ide o adolescentov, ktorí sú veľmi často ovplyvnení kritickým pohľadom na činnosť dospelých, či už rodičov alebo učiteľov.

Z výsledkov výskumu vyplynulo, že 29,3 % žiakov vidí praktický zmysel toho, čo sa učí v škole a vyše tretina (38,8 %) uviedla odpoveď skôr áno. Praktický zmysel vôbec nevidí 6,4 % žiakov a 16,8 % opýtaných odpovedalo skôr nie. Odpovedať nevedelo 8,7 % žiakov základných škôl.

6. Vzťah žiakov k plneniu svojich školských povinností sa v praxi premieta do množstva času, ktorý venujú príprave na vyučovanie. Pochopenie učiva a jeho zvládnutie závisí od viacerých faktorov. V podstate platí, že čím je žiak bystrejší a usilovnejší, čím viac dáva pozor na hodine počas vysvetľovania látky, ktoré je ovplyvnené osobnosťou učiteľa, jeho pedagogickým majstrovstvom, schopnosťou učivo nielen dobre, ale i zaujímavovo vysvetliť, tým menej času potrebuje na prípravu na vyučovanie doma. Z odpovedí žiakov základných škôl vyplynulo, že až 67,5 % sa doma pripravuje pravidelne a tretina (32,5 %) z nich priznala, že sa učia nepravidelne.

Okrem zisťovania pravidelnosti prípravy na vyučovanie nás zaujímalo aj približné množstvo času, ktoré respondenti pri pravidelnej príprave na vyučovanie venujú tejto dôležitej činnosti. Z odpovedí vyplynulo, že žiaci základných škôl, ktorí sa učia pravidelne, sa pripravujú na vyučovanie priemerne 1 hodinu a 35 minút denne.

7. Dnešnú dobu a život v nej vo veľkej miere ovplyvňuje stres, ktorý dokáže poznačiť aj deti v pomerne útlom veku. Príliš veľké množstvo učiva, nevhodné tempo zo strany učiteľa pri vysvetľovaní nového učiva, nedostatočná komunikácia dieťaťa s rodičmi, učiteľmi a spolužiakmi, príliš veľké nároky na chápanie učebnej látky, únava, strach z neúspechu alebo z agresívnejších spolužiakov sú negatívne javy, ktoré majú výrazný podiel na strese.

8. Za faktory, ktoré počas vyučovania pôsobia na respondentov najrušivejšie, označili žiaci základných škôl najmä nechúť k učeniu (30,3 %), únavu (29,2 %), chuť opustiť triedu a ísť von (26,7 %), strach z toho, že ich učiteľ vyvolá (26,5 %), nervozitu spôsobenú hlukom a krikom ostatných žiakov (24,3 %) a nesústredenosť (21,2 %). V nižšej miere ich počas vyučovania ruší aj zlý postup vyučujúceho, pri ktorom sa stále ponáhľa s vysvetľovaním látky (18,6 %), napätie a celková zlá atmosféra v triede (15,2 %).

9. Atmosféra, ktorá sa utvára v triede, sociálna klíma a interpersonálne vzťahy medzi učiteľom a žiakmi nevznikajú len pričinením učiteľa, vplyvom jeho činnosti a osobnosti. Vyplyvajú aj z celkovej klímy v škole, sú dôsledkom zloženia žiackeho kolektívu a jeho úrovne, postojov a záujmov, z jeho všeobecnej orientácie a v nemalej miere aj z lokálneho prostredia, v ktorom sa škola nachádza. V skupine žiakov základných škôl

necelých 70,0 % označilo atmosféru za dobrú a 13,4 % opýtaných ju dokonca označilo za veľmi dobrú. Nespokojných s triednou klímou je 14,4 % opýtaných, ktorí ju považovali za zlú a 2,5 % žiakov základných škôl, ktorí ju dokonca označili za veľmi zlú.

C) Vzťah k učiteľom

10. Prevažná väčšina žiakov základných škôl (83,8 %) má svojich učiteľov rada. Kladnú odpoveď bez výhrad uviedlo 20,5 % respondentov. Negatívny vzťah označilo 16,2 % žiakov, z toho 7,8 % nemá učiteľov rado a 8,4 % sú ľahostajní. Štatistické rozdiely v hodnotení obľúbenosti učiteľov boli identifikované v prípade štyroch znakov. Najvyššie kladné hodnotenie (odpoveď mám ich rád, vážim si ich alebo mám ich rád aj keď sú veci, ktoré sa mi na nich nepáčia) deklarovali žiaci v Trenčianskom (90,4 %) a Banskobystrickom kraji (88,1 %), častejšie sa vyskytovali u žiakov s bydliskom od 2 tisíc do 10 tisíc obyvateľov (87,4 %) a viac ho uviedli dievčatá (85,7 %) ako chlapci (81,6 %). V závislosti od veku pozitívny vzťah k učiteľom klesal do veku 13 rokov, následne rástol.

Získané údaje preukázali významný vplyv vzťahu k učiteľom na to či žiaci chodia do školy radi, prejavujú záujem o učenie alebo sa radi učia.

11. Žiaci hodnotili skupinu nasledujúcich vlastností učiteľov: dôvera k učiteľom, možnosť žiaka prejavovať vlastný názor, ochota poradiť žiakovi v jeho osobných problémoch, priznanie vlastnej chyby učiteľom, používanie humoru na vyučovaní, záujem o problémy žiaka, spravodlivosť, vysvetlenie nejasných vecí a pochvala za dobré výsledky.

Podľa hodnotenia žiakov najviac disponujú učitelia základných škôl vlastnosťami ako ochota vysvetliť veci, ktorým žiak nerozumie (80,2 % kladných odpovedí) a používanie humoru pri vyučovaní (75,0 %). Učitelia požívajú aj vysoký stupeň dôvery (73,7 %). Naopak, ich slabinou je nízky záujem o problémy žiakov (34,7 %) a ochota poradiť v osobných problémoch (46,9 %).

D) Spolužiaci, súdržnosť vzťahov

12. Pre vytvorenie kladného vzťahu žiakov ku škole je potrebné vytvoriť atmosféru vzájomného pochopenia. Klímu, v ktorej si žiaci navzájom pomáhajú, nešikanujú sa, a teda ich vzájomné vzťahy sú dobré. Podľa výskumu až 63,7 % žiakov základných škôl s väčšinou spolužiakov vychádza dobre, rozumejú si so spolužiakmi a kamarátia sa s nimi aj mimo školy. Dobre s väčšinou spolužiakov vychádza tiež 29,4 % žiakov, rozumejú si s nimi, avšak mimo školy majú iných kamarátov. S väčšinou spolužiakov si nerozumie 4,2 % žiakov. Pre 1,4 % žiakov základných škôl sú spolužiaci ľahostajní a nezaujímajú ich a 1,3 % opýtaných preferuje byť sám, spolužiaci im často ubližujú.

13. Na otázku „Pomôžu ti spolužiaci v učení, ak ich o to požiadaš? 59,6 % žiakov základnej školy odpovedalo, že väčšinou áno a 26,1 % odpovedalo, že vždy. Negatívne na túto otázku odpovedalo 14,3 % respondentov, pričom 8,6 % hodnotilo, že väčšinou nie a 5,7 % zvolila odpoveď vôbec nie.

14. Vzťah k spolužiakom hodnotilo ako veľmi dobrý a dobrý až 95,9 % žiakov základných škôl, pričom ako veľmi dobrý označilo tento vzťah 46 % žiakov a za dobrý ho považuje 49,9 % respondentov. Skôr zlý vzťah k spolužiakom uviedlo 3,1 % žiakov základných škôl a svoj vzťah k spolužiakom označuje ako zlý 1 % opýtaných.

15. Triedu ako dobrý kolektív charakterizovalo 27,9 % žiakov základnej školy. Polovica respondentov (50,2 %) označila triedu za dobrý kolektív až na niekoľko jednotlivcov. 16,5 % žiakov si nemyslí, že trieda je dobrý kolektív, je rozdelená na niekoľko skupín a málokedy sa dohodnú a 5,5 % opýtaných si myslí, že ich trieda nie je vôbec dobrý kolektív.

E) Mimoškolská zájmová činnosť a voľný čas

16. Dostatok voľného času pociťuje 47,7 % žiakov základných škôl, avšak veľa voľného času, neviem čo s ním, tvrdí iba 5,5 % opýtaných. Málo voľného času vníma 37 % žiakov a 3,6% respondentov uvádza, že nemá voľný čas vôbec. Svoju situáciu s množstvom voľného času nevie posúdiť 6,1 % opýtaných. V mimoškolskom čase sa žiaci základných škôl najradšej venujú najmä činnostiam, ktoré sú spojené so zábavou a kamarátmi (49 %) a tiež súvisia s rozvíjaním záujmov (40,4 %). Činnostiam spojeným s rozširovaním vedomostí sa venuje 5,6 % opýtaných a 4,9 % respondentov sa najradšej venuje oddychu a ničnerobeniu.
17. Užitočné využívanie svojho voľného času konštatuje 41,6 % žiakov základnej školy a 44,2 % respondentov si myslí, že svoj voľný čas trávia užitočne len niekedy. 9,4 % žiakov základných škôl si myslí, že by sa vo svojom voľnom čase mohli viac venovať produktívnejším činnostiam a 4,8 % opýtaných priznáva, že nevyužívajú svoj voľný čas tak, ako by mali.

Riešiteľský tím úlohy „Vzťah žiakov k súčasnej škole“:

- *RNDr. Mária Slovíková, CSc.*
- *Mgr. Ján Herich*
- *Mgr. Marcela Bieliková*
- *PhDr. Mariana Pétiová, PhD*
- *Bc. Martina Slovíková*
- *Mgr. Mária Janková*